

İBRÂHİM b. VELÎD

(إبراهيم بن الوليد)

Ebû İshâk İbrâhîm
b. el-Velîd b. Abdilmelik
(ö. 132/750)Emevî halifesi
(744).

Hayatının halife olmazdan önceki dönemi hakkında çok az bilgi vardır. İbn Sa'd muhaddis Zührî ile görüştüğünü ve ondan bir sahîfenin rivayeti hususunda izin istediğini bildiren bir rivayet nakleder (*et-Tabakât*, II, 172). Bu rivayetten İbrâhîm'in gençliğinde hadis ilmiyle ilgilendiği anlaşılmaktadır. Onun ilk siyasî görevi, kardeşi Halife III. Yezîd tarafından Ürdün'e vali tayin edilmesiyle başladı ve ardından veliaht ilân edildi. III. Yezîd'in kendisini veliaht tayin etmediğine dair bazı rivayetler de bulunmaktadır.

İbrâhîm, III. Yezîd'in ölümü üzerine (19 Zilhicce 126 / 2 Ekim 744) hilâfet makamına geçti. İlk iş olarak III. Yezîd'in kendisinden sonra ikinci veliaht tayin ettiği Abdülazîz b. Haccâc b. Abdülmelik'in veliahtlığını onayladı. Ancak bazı merkezler onun hilâfeliğini tanımadığı gibi başşehir Dimaşk'a yakın Humus halkı dahi kendisine itaat etmedi. Üç ay kadar bu makamda kalabilen İbrâhîm'in bütün zamanı kargaşa içinde geçti. II. Velîd'in öldürülmesinden sonra şiddetlenen fitneyi bastırmaktan âciz kaldı. Ülke'deki karışıklıklar giderek arttı ve sarsılmış olan merkezi idarenin otoritesi daha da zayıfladı.

Azerbaycan ve İrmîniye Valisi Mervân b. Muhammed, III. Yezîd'in isyanı sırasında öldürülen II. Velîd'in intikamını almak ve onun oğullarının haklarını korumak iddiasıyla harekete geçti. Ancak Mervân'ın asıl amacı hilâfeti ele geçirmektir. Cezîre halkının biatını aldıktan sonra Suriye üzerine yürüyen Mervân, Kinnesrîn'e yönelerek İbrâhîm'in kardeşi olan Vali Bişr'in ordusunu bozguna uğrattı, valiyi ve kardeşini esir aldı. Halkı biat etmediği için İbrâhîm'in gönderdiği ordu tarafından kuşatma altında tutulan Humus üzerine gitti ve şehri işgal etti. Humus halkının biatını aldıktan sonra 80.000 kişilik orduyu Dimaşk'a doğru ilerletti. İbrâhîm de ona karşı büyük bir ordu gönderdi. İki ordu Dimaşk civarında Aynülcer denilen yerde karşılaştı. Meydana gelen savaşta (7 Safer 127 / 18 Kasım 744) İbrâhîm'in kumandanı Süleyman b. Hişâm yenilip Dimaşk'a sığındı. Süleyman ve adamları bu sırada II. Velîd'in hapiste bulunan iki oğ-

lunu öldürdüler. II. Mervân bu zaferin ardından Dimaşk'a girdi ve hilâfeliğini ilân etti. Şehirden kaçmak zorunda kalan İbrâhîm ise bir süre gizlendikten sonra Mervân'a biat edeceğini açıklayarak ondan eman istedi. Mervân isteğini kabul edip onu yakınları arasına aldı. İbrâhîm, Emevî hilâfetinin sona erdiği Zap Suyu Savaşı'nda (11 Cemâziyelâhîr 132 / 25 Ocak 750) nehirde boğularak ölenler arasındaydı. Onun daha önce II. Mervân veya Abbâsîler'den Abdullah b. Ali b. Abdullah tarafından öldürüldüğü de rivayet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât: el-Mütemmim*, II, 172; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 359, 367-368; Belâzûrî, *Ensâb* (Zekkâr), IX, 199-202; Dîneverî, *el-Ahbarü't-tuvâl*, s. 350-351; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 337; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VII, 268, 295, 302, 311-313, 434; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb*, III, 233, 239, 249; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), VII, 246-252; Agobios b. Kostantin el-Menbici, *el-Müntehab min Târîhi'l-Menbici* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Trablus 1406/1986, I, 97-98; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, V, 308, 311, 321 vd., 431; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 376-377; a.mlf., *el-İber*, I, 125-126; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, XXIV, 299-300; Süyûtî, *Târîhu'l-hulefâ* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1371/1952, s. 247-248; F. Wüstenfeld, *Genealogische Tabellen der Arabischen Stämme und Familien*, Göttingen 1892, II, 26; Zirikî, *el-A'lâm*, I, 74; C. Brockelmann, *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi* (trc. Neşet Çağatay), Ankara 1954, s. 103; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), İstanbul 1960, s. 175 vd.; V. Cremonesi, "İbrâhîm b. al-Walid", *El²* (İng.), III, 990-991.

İBRÂHİM SARIÇAM

İBRÂHİM el-YÂZİCÎ

(bk. YÂZİCÎ, İbrâhîm b. Nâsîf).

İBRÂHİM b. YEZÎD

(bk. İBRÂHİM et-TEYMÎ).

İBRÂHİM ZÂHİD-i GEYLÂNÎ

(إبراهيم زاهد گیلانی)

Ebû's-Safve Tâcüddîn İbrâhîm
b. Rûşen b. Emîr b. Bâbil
(ö. 700/1301)Zâhidîyye tarikatının pîri,
esmâ zikirle seyri sülûk usulünü
tesbit eden mutasavvıf.

615 (1218) yılı civarında Hazar denizinin güneybatı sahili boyunca uzanan Gîlân (Geylân) eyaletinin Siyâvrud nahiyesinde doğdu. Kendisine "Zâhid" lakabının

verilmesiyle ilgili olarak birçok menkıbe anlatılır (Cemâleddin Hulvî, s. 320). Yedi ceddinin şeyh olduğu, bunlardan Bîdâr (Bündâr) el-Kürdî'nin Sencân'dan gelerek bölgeye yerleştiği rivayet edilmektedir. Adı geçen şehir Merv yakınlarında bulunan Sencân olmalıdır. Bu bilgi doğruysa İbrâhîm Zâhid'in atalarının Horasan taraflarından Gîlân'a gelmiş olduğu söylenebilir. İbn Bezzâz, Şeyh Bîdâr'ı meşhur sûfî İbrâhîm b. Edhem evlâdından bir hükümdarın emîr yaptığını söyler. Vladimir Minorsky, bu bilgiye dayanarak erken devirlerde Azerbaycan'ın Mugan, Arrân, Elvân ve Dâribûm bölgelerinin İbrâhîm Zâhid'in ataları tarafından fethedilerek müslümanlaştırılmış olabileceğini kaydetmektedir (*The Turks, Iran and Caucasus in the Middle Ages*, s. 518, 524).

İbrâhîm Zâhid, Gîlân'da başladığı öğrenimini Şiraz'da sürdürdü. Daha sonra Ebû'n-Necîb es-Sühreverdi'nin halifesi Sa'dî-i Şîrâzî'ye intisap etti. Şeyhinin emriyle defalarca halvete girip riyâzetle meşgul oldu ve onun tavsiyesi üzerine Şiraz'dan Gîlân'a giderek Lâhicân nahiyesinde oturan Seyyid Cemâleddîn-i Tebrîzî'ye intisap etti (Cemâleddin Hulvî, s. 320 vd.; Minorsky, s. 518). İbrâhîm Zâhid, elinin emeğiyle geçinen ve kimseden yardım kabul etmeyen şeyhiyle birlikte tarlada çalışır, ürettiklerini pazara götürüp satardı.

Zâhirî ilimlerde geniş birikimi olan İbrâhîm Zâhid'in, dervişlerin cezbe ile semâa kalkmalarını benimsemediği ve onlarla semâ yapmadığı, bundan dolayı şeyhinin kendisine eziyet etmesine rağmen onun evine giderek eşliğine yüz sürdüğü, bunun üzerine Cemâleddîn-i Tebrîzî'nin, "Hamd olsun, bunu da başardın" diyerek kendisine hilâfet verdiği kaydedilmektedir. İbrâhîm Zâhid şeyhinin vefatından sonra irşada başlamayıp mücahedeye devam etti. Menkıbelerde kaydedildiğine göre geceleri az bir uykuyla yetinip ibadete devam eder, sürekli oruç tutar, yılda iki defa erbaîne girerdi. Yirmi yıl sonra mânevî bir işaretle (Cemâleddin Hulvî, s. 320, 321; Aubin, XXI-XXIII [1991], s. 40) Gîlân'ın kuzeyindeki Güştâsfî'ye giderek irşad faaliyetine başlayan İbrâhîm Zâhid daha sonra Şiraz'a geçti, Safiyyüddîn-i Erdebîlî'yi de Merâğa'ya gönderdi. Birkaç defa Doğu Azerbaycan'a dolaştı. Hiyâv ve Serâb'ı ziyareti sırasında halkın büyük ilgisiyle karşılaştı. Gâzân Han ile görüştükten sonra dervişleriyle birlikte Erdebil'e giderek Şeyh Râsim Zâviyesi'nde oturdu. Erdebil halkı kendisi için büyük bir zâviye